

УДК 327(497.11)
DOI: 10.5937/pr82-54282
Прегледни рад

Политичка ревија
4/2024.
Vol. 82
стр. 61-78

Марина Тодоровић*
Београд

Даница Лазовић**
Институт друштвених наука, Београд

ДОМЕТИ МЕКЕ МОЋИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА ПОСТЈУГОСЛОВЕНСКОМ ПРОСТОРУ***

Сажетак

Државе настале након распада Југославије, у савременим околностима, настављају сарадњу у различитим друштвено-политичким областима, иако су њихови међусобни односи у великој мери обликовани богатом историјом, као и оптерећени дешавањима из деведесетих година XX века, што често представља препреку у испуњавању пуног потенцијала сарадње и међусобног утицаја. Без обзира на препреке, које објективно постоје, неопходно је узети у обзир сличности међу народима и државама насталих из Југославије, које значајно утичу на испољавање меке моћи. Истраживање је теоријски утемељено на концепту меке моћи, који у анализу међународних односа, уводи амерички политиколог Џозеф Нај. У методолошком смислу, истраживање је засновано на научној методи интервјуа. Током истраживачког процеса коришћене су методе анализе садржаја и дискурса, историјска метода, као и методе индукције и дедукције. Основно истраживачко питање на које аутори настоје да одговоре

* Имејл адреса: todormari@icloud.com; ORCID: /

** Имејл адреса: dlazovic@idn.org.rs; ORCID: 0009-0006-4211-3048.

*** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности коју финансира Министарство науке, иновација и технолошког развоја Републике Србије.

гласи: каква је перцепција испољавања меке моћи Републике Србије на постјугословенском простору? Рад ће понудити одговоре и на питање: које су основне препреке и најистакнутији потенцијали меке моћи Републике Србије на постјугословенском простору? Резултати истраживања указују на то да је у државама постјугословенског простора уочљив утицај меке моћи Републике Србије, који је омогућен постојањем фактора међусобне повезаности. Ипак, налази истраживања показују да уз факторе међусобне повезаности, који олакшавају утицај меке моћи Републике Србије, делују и други фактори који настоје да ослабе могућност и умање домете утицаја меке моћи.

Кључне речи: мека моћ, утицај, Југославија, Република Србија, постјугословенски простор

УВОД

Савремено сагледавање међународних односа како за политикологе, тако и за друге интерпретаторе попут новинара и историчара, захтева, како то Џозеф Нај (*Joseph Nye*) у својој књизи „Будућност моћи” (*The Future of Power*) објашњава – праћење многоструких појединачних процеса како би се што исправније протумачиле узрочности и раздвојила индоктринација/пропаганда од слободног избора. Грешке у тумачењу токова међународне политике доводе до онога што се може назвати „конкретном заблудом” (Нај 2012, 109). У једној другој књизи Џозефа Наја, насловљеној „Како разумевати међународне сукобе”, аутор нас упућује на то да свако доба „нагиње да изнова напише историју”, а да је „лек за погрешно разумевање историје читати што је могуће више” (Нај 2006, 40).

Услед све већег утицаја који технологија има како на живот цивилног друштва, тако и на домете и кредибилитет државних влада, долазимо до исхода, у коме осим политичке номенклатуре, у арену међународних послова улази све више недржавних актера. Фузија информација тј. „парадокс обиља” резултирали су тиме да је XXI век не само борба чија војска или економија односи победу већ

чија прича односно дискурс побеђују. Како тврди Нај, у савременом свету, дискурс постаје „монета меке моћи” (Нај 2006, 133).

Мека моћ, као облик моћи, поред тврде (војне моћи) и економске моћи, представља описни појам за оно што државни и невладини чиниоци осмишљавају и спроводе у дело, како би побољшали имиџ и репутацију своје земље на глобалној сцени. Мека моћ има два своја појавна облика, тј. разликујемо два начина како мека моћ спроводи утицај над својим метама: директни и индиректни – узрочни модел (Нај 2006, 123). Читајући историјске, политиколошке књиге и новинске чланке исписане након завршетка Хладног рата, који покушавају да илуструју који су све фактори утицали на пад Берлинског зида и распад СССР-а, може се наићи на тврдње да су америчка поп-култура, кошарка (НБА), Холивуд и Кока-Кола (*Coca-Cola*) учинили више да се гвоздена завеса¹ сруши него што су на то утицала оруђа тадашње јавне дипломатије, иако ни њихов утицај није резултат нултог збира (Myers and Buckley 2019).

У поменутој књизи „Будућност моћи” у поглављу о мекој моћи истиче се, такође, да су маркетиншки стручњаци и директори холивудских студија свету продавали не само своје продукте, већ и америчку културу, њене вредности и оно што се популарно назива „амерички сан” (Нај 2012, 126).

Сваке године Амерички центар за јавну дипломатију прави листу, која мапира оне државе које су најадекватније искористиле ресурсе своје меке моћи (субиндекси меке моћи могу бити: култура, образовање, здравство, предузетништво, глобални ангажман и др.) и чији резултати су високо котирани на тој листи (Bubanja 2018, 885–887). На овим рангирањима Република Србија још увек нема своје место. Поред недвосмислених потенцијала и богатстава које поседује и који могу бити искоришћени у сврхе меке моћи наше државе, Србија, ипак заостаје у том погледу за државама тзв. Глобалног Запада. За разлику од периода СФРЈ, када је тадашња држава имала разгранату јавну дипломатију и извозила у свет оно што су биле предности мултинационалне културе, Србија није још увек достигла тај ниво уважавања онога што се средствима меке моћи може постићи (884). Ипак, неки помаци и студиозније приступање мекој моћи су уочљиви. Најскорији пример који потенцијално може помоћи репозиционирању

¹ „Гвоздена завеса” је израз који је коришћен, најпре, као метафора у XIX веку као и на почетку хладноратовске атмосфере, а највише га је популаризовао тадашњи британски премијер Винстон Черчил.

Србије на светској сцени, али и на простору Југоисточне Европе и постјугословенском простору, јесте организовање светске смотре „Ехро 2027”. Овакав вид догађаја може представљати манифестацију меке моћи, првенствено у културолошком смислу.

Истраживање настоји да одговори на главно истраживачко питање: *Каква је перцепција испољавања меке моћи Републике Србије на постјугословенском простору?*, као и на питање: *Које су основне препреке и најистакнутији потенцијали меке моћи Републике Србије на постјугословенском простору?*.

Одговоре на постављена истраживачка питања аутори настоје да пруже посредством научног метода интервјуа. Интервјуи који су урађени за потребе овог рада су аутентични и њихов садржај (нити делови, нити неки од интервјуа у целости) није до сада публикован. Током истраживачког процеса и писања овог рада користиће се и методе анализе садржаја и дискурса, историјски метод, као и методе индукције и дедукције.

МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

За потребе спровођења истраживања, као основни метод аутори су користили метод интервјуа. Метод интервјуа је веома користан у друштвеним научним истраживањима јер обухвата људску интеракцију, која је неизоставни чинилац размене информација и читавог сазнајног процеса (Kvale 1996, 14), стога овај метод има важност не само у прикупљању података, већ и као међуљудски и друштвени сусрет (Wattles 2009, 206).

У истраживању су коришћени полуструктурисани интервјуи, што значи да су питања већински унапред формулисана. Саговорници који су учествовали у истраживању су бирани на основу професије и упућености у тематику, као и на основу држава из којих долазе. За потребе истраживања, на питања из интервјуа своје одговоре је дало укупно осам саговорника – по два из Србије, Хрватске, Босне и Херцеговине и Црне Горе. Саговорници су имали могућност да на интервју одговоре дају анонимно или уз пристанак за коришћење њихових личних података (име, презиме, афилијација) при анализи датих одговора у истраживању. За анонимност одлучило се укупно три саговорника (два из БиХ и један из Хрватске), док је пристанак за коришћење личних података у сврхе истраживања дало укупно пет саговорника (по два из Србије и из Црне Горе и један из Хрватске).

Узимајући у обзир да су у сврхе истраживања спроведени полуструктурисани интервјуи, те да су у одређеној мери прилагођени специфичностима саговорника (у смислу професионалне делатности и државе из које долазе), у наставку ћемо навести само она питања која су била постављена свим саговорницима:

1. Како бисте, не гледајући стручне листе о индексима меке моћи, већ на основу свакодневних запажања, оценили меку моћ државе из које долазите, а како Србије? Да ли оне уопште поседују меку моћ на нивоу земаља Глобалног Запада?;
2. Схватајући меку моћ кроз призму Џозефа Наја, као дескриптиван појам који описује све оно што државни и невладини актери чине како би побољшали имиџ и репутацију своје земља, у којим сегментима запажате да би се могло уочити да нека од држава бивше Југославије добро обавља свој посао?;
3. У књизи „Будућност моћи” Џ. Наја, тврди се да је „дискурс монета меке моћи”. Да ли је из вашег угла истинита тврдња да је услед парадокса обиља и фузије информација, XXI век онај у коме није питање само чија војска или економија побеђују, већ чија прича тј. наратив побеђује?;
4. Да ли се из државе из које долазите метафорички речено види/чује мека моћ Београда и Србије, и како бисте је описали? Уколико сматрате да постоји вршење меке моћи из Србије према држави из које долазите, можете ли навести области у којима сматрате да је мека моћ највише испољена?;
5. Да ли можете да идентификујете факторе који међу државама бивше Југославије чине меку моћ привлачном тј. шта су заједнички именитељи због којих би мека моћ неке државе бивше Југославије била привлачна у другим југословенским републикама?;
6. Да ли се на постјугословенском простору више уочава мека моћ Србије или државе из које долазите, или можда неке друге државе бивше Југославије?;
7. Да ли сматрате да су ратна дешавања из деведесетих година утицала на смањење потенцијала за експанзију меке моћи Србије у бившим југословенским републикама? Да ли

можете навести препреке за које сматрате да објективно утичу на смањење потенцијала меке моћи Србије у постјугословенском региону?;

8. Имате ли информација о студентским разменама или разменама стручног кадра међу универзитетима са постјугословенског простора? Да ли постоји овај вид сарадње међу државама бивше Југославије? Може ли овај вид зближавања помоћи у превазилажењу често присутних негативних перцепција које постоје међу народима бивших југословенских република?

Друге допунске научне методе и технике употребљене у истраживању односе се на метод анализе садржаја и дискурса, историјски метод, индукцију и дедукцију.

ПАРАМЕТРИ МЕЋУСОБНЕ ПОВЕЗАНОСТИ ДРЖАВА ПОСТЈУГОСЛОВЕНСКОГ ПРОСТОРА КАО ПРЕДУСЛОВ МЕКЕ МОЋИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Нестанком Југославије, на простору некадашње државе створено је шест нових држава: Република Србија, Република Словенија, Република Хрватска, Црна Гора, Република Северна Македонија и Босна и Херцеговина. Новонастале државе деле дугу заједничку прошлост, која се везује и за периоде и пре XX века, када услед историјских околности условљених дешавањима из Балканских ратова (1912–1913), Првог светског рата (1914–1918) и Другог светског рата (1939–1945), долази до установљења политичких прилика за ослобођење од утицаја Аустро-Угарске, Отоманског царства и нацистичке окупације.

Ослобођење од страног утицаја, омогућило је југословенским народима да свој друштвено-политички живот уоквире прво у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, затим у Краљевини Југославији, те након Другог светског рата у социјалистичкој Југославији. Колективно памћење о суживоту у различитим историјским околностима, државним и идеолошким оквирима, оптерећено је бројним и даље неразрешеним историјским епизодама међусобног супротстављања, нетолеранције, подела и насиља. Насупрот негативним и болним сећањима из заједничке историје, потребно је приметити и присуство југоносталгичног дискурса.

Специфичност југоносталгије огледа се у њеној вишесмерности и транснационалном карактеру, који превазилазе ограничења и приступе засноване на виктимизацији (Роровић 2017, 48).

Како би се разумео феномен југоносталгије, неопходно је уочити основне карактеристике идеологије југословенства, засноване на темељу идеје о културно – језичкој сродности народа (Ћалић 2013). Истраживање Галупа, спроведено 2016. године, показало је да међу испитаницима, из шест новонасталих држава, постоји процентуално висок број оних који сматрају да је распад заједничке државе донео више штете него користи новоствореним државама. За ову опцију у Србији изјаснило се чак 81%, у Босни и Херцеговини 77%, у Црној Гори 65%, у Северној Македонији 61%, у Словенији 45%, а у Хрватској 23% испитаника (Gallup 2016, према Keating and Ritter 2017). О носталгији за прошлим југословенским временима, у нестабилној и несигурној садашњости сведочи и такозвани југотуризам, који се често користи фигуром Јосипа Броза Тита, као симбола Југославије (Velikonja 2014). Поред појаве историјски утемељених туристичких опција, неопходно је споменути и промовисање југословенског начина живота, културе, музике, производа и др. путем друштвених мрежа. На друштвеној мрежи Инстаграм (*Instagram*) активан је налог под називом „југо.носталгија” (*yugo.nostalgia*) који има преко 59 хиљада пратилаца. На овом налогу могуће је пронаћи и цитате познатих личности из свих бивших република, који на афирмативан и носталгичан начин говоре о Југославији.

У књизи „Будућност моћи”, Џозеф Нај (Naj 2012, 111) истиче да је мека моћ држава заснована на њиховој култури, политичким вредностима и спољној политици. У контексту коришћења културе као ресурса меке моћи, значајно је истаћи неопходност прихватљивости тј. пријемчивости културе која се пласира објекту меке моћи. Када се у обзир узме културно-језичка сродност народа бивше Југославије, као и историјска повезаност и дељена прошлост, закључује се да пласирање културних производа из Србије, попут филмова, телевизијских серија, музике и другог, бележи успехе на тржиштима постјугословенског простора. У складу са овим закључком је и мишљење Вука Вуксановића, саговорника из Србије, који истиче да постоји више фактора повезаности који меку моћ Србије могу чинити привлачном у постјугословенском простору. У том смислу, Вуксановић издваја заједничку историју, популарну културу, музику, јавне личности – попут глумаца, музичара и

спортиста. Потребно је напоменути да савремене околности као што су глобализација, развој информационих технологија и актуелне промене у глобалним односима, позитивно утичу на могућност мањих држава, попут Србије, да раде на ширењу опсега и домета своје меке моћи, са циљем остваривања својих интереса (Матић и Мировић Јанковић 2022, 116). Премда је мека моћ најпре везана за велике силе, она све чешће постаје и средство међународних односа, које употребљавају и мање државе. Манифестација меке моћи мањих држава зависи од мноштва фактора попут величине државе, броја становника, обима економије и тржишта, способности влада за управљање, доступности ресурса и др. (Khanda Timilsana 2023, 145).

ПОТЕНЦИЈАЛИ МЕКЕ МОЋИ СРБИЈЕ НА ПОСТЈУГОСЛОВЕНСКОМ ПРОСТОРУ

Потенцијали меке моћи Србије на постјугословенском простору остварују се на основу претходно објашњених параметара међусобне повезаности народа и држава које чине овај простор. Без обзира на културну, лингвистичку и историјску повезаност, потребно је истаћи да се перцепције потенцијала меке моћи Србије разликују у државама постјугословенског простора, како због другачијих геополитичких прилика, другачијих међусобних историјских и политичких односа, тако и због демографских чинилаца и степена у коме се мека моћ испољава.

За потребе овог истраживања, два анонимна саговорника из Босне и Херцеговине (БиХ), у одговору на питање како оцењују деловање меке моћи Србије у њиховој држави, сагласна су у ставу да се мека моћ Србије више испољава у БиХ него обрнуто. Саговорници истичу да на јак утицај меке моћи Србије у овој држави, најпре имају ефекат, културна, лингвистичка и историјска повезаност међу државама и народима, али и демографски чиниоци попут великог броја српског становништва у БиХ. За кључне области у којима се мека моћ испољава, оба саговорника издвајају, популарну културу, музику, филмове, телевизијске серије, медије и савремену литературу. Као области у којима мека моћ Србије има потенцијал, саговорници наводе економску сарадњу и инвестиције, сферу образовања и туризам. Када је реч о саговорницима из Хрватске, стиче се нешто другачији утисак о перцепцији меке моћи Србије у овој држави. Редовни професор политикологије на Универзитету у

Загребу и гостујући професор Универзитета у Београду, др Дејан Јовић, у интервјуу истиче да и Србија и Хрватска и даље имају врло високе потенцијале за утицај путем меке моћи у постјугословенском простору, док за кључне области утицаја идентификује медијски утицај (најпре путем Радио телевизије Србије и Хрватске радио телевизије), спорт, музику, књижевност, академске размене и религију. Друга саговорница из Хрватске, која је анонимно учествовала у интервјуу, сматра да мека моћ Србије у овој држави није изражена, јер се у Хрватској као чланици Европске уније (ЕУ) и НАТО, више примећују утицаји ове врсте који долазе са запада. Анонимна саговорница, такође, наводи да се у свим државама некадашње Југославије пре уочава утицај меке моћи западних европских држава, те да мека моћ Србије у Хрватској нема већег значаја. Ипак, саговорница истиче да је мека моћ Србије успешно пројектована у БиХ и делом у Црној Гори. За кључну област у којој се мека моћ Србије испољава, саговорница наводи религију и религијске обичаје, пре свега међу хрватским становништвом православне вероисповести.

За потребе истраживачког рада, у интервјуу су учествовала два саговорника из Црне Горе. Први саговорник, Новица Чабаркапа, наглашава да се мека моћ Србије, најпре, испољава у Републици Српској (БиХ) и Црној Гори. Саговорник наглашава да је према његовом мишљењу, утицај меке моћи Србије у Црној Гори негативног карактера, јер је заснован на дискурсу прожетом митовима и историјском ревизионизму. Додатно, саговорник објашњава да се мека моћ Србије у Црној Гори испољава и кроз увоз српских производа, музичку и филмску индустрију. Други саговорник из Црне Горе, др Владимир Павићевић, сматра да је од свих држава бивше Југославије, Србија она која поседује највећи капацитет и потенцијал за испољавање меке моћи на постјугословенском простору. За области у којима је мека моћ Србије најистакнутија у Црној Гори, др Павићевић истиче економију, енергетику и медиј.

Када је реч о саговорницима из Србије, др Петар Матић, научни сарадник при Институту за политичке студије, наглашава да су области у којима је мека моћ Србије најуспешнија – спорт и култура. Како др Матић наводи, неопходно је истаћи значај економског утицаја на јачање меке моћи. У том контексту, као пример наводи донацију вакцина против корона вируса Северној Македонији и БиХ, што је утицало на побољшање имиџа Србије у овим државама и бољу перцепцију грађана ових држава према

Србији. Додатно, саговорник наводи тенденцију раста утицаја меке моћи Србије на постјугословенском простору, пре свега кроз иницирање и учествовање у регионалним иницијативама попут „Отвореног Балкана”, али и кроз одржавање добрих односа са државама БРИКС-а.

Други саговорник из Србије, Вук Вуксановић, виши истраживач у Београдском центру за безбедносну политику и сарадник ЛСЕ ИДЕАС (*LSE IDEAS*), иностраног политичког тинк-тенка (*think-tank*) при Лондонској школи економије и политичких наука (*London School of Economics and Political Science*), истиче да се испољавање меке моћи Србије у позитивном смислу, огледа, најпре, у тзв. вакцина дипломатији, тј. донирању вакцина против корона вируса државама региона. Поред тога, саговорник меку моћ Србије према постјугословенском простору види и у главном граду, Београду, као атрактивном, урбаном, културном и економском чворишту. Као сфере у којима види потенцијал за испољавање меке моћи Србије, саговорник наводи политичке, друштвене и културне иницијативе помирења, уз покретање пројеката јачег економског и тржишног повезивања и инвестирања.

Као једну од сфера у којој постоји велики потенцијал Србије за пројектовање меке моћи међу државама бивше Југославије, саговорници идентификују размене студената и друге видове сарадње у академској области. Овај вид повезивања помаже у побољшавању дијалога међу народима, превазилажењу устаљених негативних слика о другој, бољем разумевању и изградњи пријатељства. У том смислу, како наводи др Петар Матић, ова сфера је од изузетног значаја за пројектовање меке моћи, будући да академци учествују у креирању наратива у друштвено-политичком смислу.

ПРЕПРЕКЕ МЕКОЈ МОЋИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА ПОСТЈУГОСЛОВЕНСКОМ ПРОСТОРУ

Мека моћ једне државе је само делом креирана путем онога што њена власт остварује кроз политику, али и јавну дипломатију, наводи се у књизи „Будућност моћи” Џозефа Наја и, додаје се, да на манифестацију меке моћи, на позитиван или негативан начин, имају утицај многоструки недржавни актери, унутар земље и иностранства (Нај 2012, 130). Као један од кључних недржавних чиниоца уочавају се медији и дискурс који појединци, одређене

интересне групе или сами новинари унутар медија креирају. У складу са наведеним, др Петар Матић, у интервјуу за потребе овог рада, усмерава пажњу на термин балканизација, који, према његовим речима, означава и све друге конфликте широм света, који су засновани на етничкој фрагментацији и наглашава да се Србија перципира као држава која је томе највише допринела. Истиче да је та слика у великој мери искривљена и да се заснива на конструктима, који су највећим делом заступљени у јавном мњењу земаља Политичког Запада. Матић наглашава да тзв. „хиперкласа”, тј. класа која је у могућности да управља знаковима и симболима, као кључним елементима за комуникацију са јавношћу, у великој мери, долази управо из ових држава. Приметно је, како он каже, да се и на пољу географије креирају конструкти попут „Западни Балкан”, како би се на симболичан начин одвојили „они” тј. земље ЕУ од „нас” – земаља Западног Балкана. Све ово често доприноси стигматизацији која се јавља, како између земаља некадашњег југословенског простора, тако и између појединих земаља бивше Југославије и остатка света. Саговорник Матић, као круцијалну препреку за остварење пуног потенцијала меке моћи Републике Србије на простору тзв. „југосфере” види у ратним дешавањима из деведесетих година и наводи да и даље обитавају стереотипи о Србији и српском народу, у целини. У фокус ставља питања демократизације и људских права као заједничких европских вредности, на основу којих се ствара слика о Србији као другости која те вредности не дели.

Са оваквим гледиштем сагласан је и Вук Вуксановић, који у свом интервјуу за овај рад, мапира као главну баријеру за деловање меке моћи Републике Србије према региону, такође, наслеђе из деведесетих и Србију, коју види као највише оштећену тим периодом историје.

Проф. др Дејан Јовић, у интервјуу за овај рад, као тачку размимоилажења и разлог за потенцијални анимозитет међу државама некадашње Југославије, уочава то да Република Србија, као и друге државе региона, испољавају самовиктимизујући наратив. Истиче да би Србија требало да изађе из дискурса према коме је Запад виктимизује на разне начине, али и то да остале државе некадашње Југославије треба да напусте наратив о томе да их је Југославија, наводно, спутавала. Јовић, додатно, сматра, да је у случају Србије то поприлично тешко, јер постоји проблем Косова,

као и стварна стигма, која је у односу на Србију наступила током ратова у бившој Југославији. Као камен спотицања за Србију да поправи своју репутацију у региону, професор Јовић види у њеном оклевању да се интегрише у западне структуре.

На трагу тврдње да је Хрватска више западно оријентисана од Србије и да је из тог разлога утицај меке моћи на ову државу тиме умањен, стоји анонимна саговорница из Хрватске. Она наводи да је Србија актер, који у међународним односима није стопостотно окренута Западу, као Хрватска, Северна Македонија и Словенија, али да Србија своју меку моћ успешно пројектује у Републици Српској, због већинског српског становништва и идеолошки блиских политика које ове две државе негују. Такође, саговорница увиђа да Србија остварује своју меку моћ и у Црној Гори.

Саговорници из Црне Горе, у оквир тумачења меке моћи Републике Србије према држави из које долазе, као и према остатку региона, стављају, слично осталим учесницима интерјуа – негативну тековину ратова који су проузроковали распад бивше Југославије. Владимир Павићевић, доктор политичких наука, истиче да је цео регион изашао из контекста ратова деведесетих и да се, у складу са тиме, сагледава и питање позиционирања и улоге Србије, као и импакт њене меке моћи. Други саговорник из Црне Горе, Новица Чабаркапа, студент, наглашава да су поменути ратови готово уништили потенцијал за остваривање меке моћи Републике Србије према другим државама, које су настале из Југославије. Сматра да Србију спутава то што се налази у некој врсти изолације између држава које су у НАТО и ЕУ и поставља као питање – колико још дуго Србија може да балансира своју спољну политику и тврди да ће доћи период када ће морати да се јасно одреди смер и да ће то бити најтежи задатак за администрацију, која у том тренутку буде на челу државе. Чабаркапа, надаље, примећује да су ратна дешавања главна тачка спорења на нашим просторима и изражава чуђење да је једном делу омладине тај, како он каже ратни наратив и даље пријемчив. Као пример наводи два филма – „Аида” и „Дара из Јасеновца”, која су, према његовом виђењу, мање допринела разумевању тога да се приказани догађаји више никада не понове – већ су проузроковала стање у коме државе међусобно пребацују кривицу и улазе у понављајуће негативне обрасце, који не воде ка добросуседским односима.

Како би се боље разумела позиција Србије и утицај њене меке моћи, за потребе рада урађени су и интервјуи са два саговорника из Босне и Херцеговине (БиХ), који су одлучили да буду анонимни. Први саговорник, иако каже да се Србија истиче као политички и економски играч и да је њена мека моћ за нијансу јача од меке моћи осталих земаља из региона, уочава, попут саговорника из других земаља – да су ратна дешавања дефинитивно утицала на смањење потенцијала за експанзију меке моћи Србије у бившим југословенским републикама. Наводи да су ратови и конфликти створили дубоку поделу, узајамно неповерење и да су нарушили међуљудске односе између народа бивше Југославије. Истиче то да су различити наративи о ратовима и догађајима из прошлости створили препреке за заједничко разумевање и сарадњу између Србије и других држава. Такође, саговорник увиђа, да на ширење меке моћи Републике Србије у значајној мери утиче и присуство других регионалних и међународних актера, као и економски јаз, за који каже да постоји између Србије и појединих бивших земаља некадашње Југославије. Први саговорник из БиХ детектује недовољну сарадњу и мањак конструктивног дијалога, као отежавајуће околности за изградњу позитивних међусобних односа и промоцију меке моћи.

Други саговорник из Босне и Херцеговине прави поређење између тврде и меке моћи Републике Србије. Каже да је тврда моћ, током деведесетих година XX века, срзала имиџ Србије у региону, али да је мека моћ извршила спонтани баланс. У дневној политици, неразјашњеним билатералним споровима, различитим погледима на распад Југославије види факторе који омеђавају меку моћ Републике Србије. Међутим, сматра, да са проласком времена и релаксирањем политичких односа у региону, мека моћ Србије има велики потенцијал дубљег ширења на постјугословенски простор.

ЗАКЉУЧАК

Између држава постјугословенског простора постоји мноштво активних параметара међусобне повезаности, међу којима се најпре истичу културна сродност, језичка блискост и заједничко историјско наслеђе. Бурна историја обликовала је савремене билатералне односе држава насталих након распада Југославије. Слика о односима између држава постјугословенског простора не може бити сведена само на политичку димензију, која је оптерећена нерешеним билатералним

питањима и у великој мери заснована на ратној прошлости из деведесетих година XX века. Такође, историјско наслеђе не може бити ограничено искључиво ратовима са краја прошлог века. Заједничка историја често се перципира из контекста бољих времена, којих се са носталгијом сећају углавном старије генерације, кроз различите манифестације тзв. југоносталгије.

За свеобухватније разумевање ових односа, потребно је узети у обзир и друге сфере друштвеног живота, у којима се међу овим државама, остварује висок степен интеракције и сарадње. Сарадња у домену културе, која је један од значајних облика меке моћи, може се објаснити путем, претходно споменуте, културне блискости, али и језичке сродности, чиме је омогућена пријемчивост културних производа, попут музике, филмова, телевизијских серија и савремене литературе. Поред културних производа, саговорници су за потенцијале меке моћи Србије на постјугословенском простору препознали и спорт, образовање, туризам, академске размене, религијске праксе и извозне производе који долазе из Србије. Додатно, већи број саговорника нагласио је значај економске сарадње и инвестирања, за испољавање меке моћи. Саговорници су истакли велику важност покретања различитих регионалних иницијатива културног, политичког и привредног карактера, као и иницијатива помирења.

Када је реч о препрекама, без обзира на државу из које долазе, саговорници исказују апсолутну сагласност да је највећа препрека за остваривање пуног потенцијала меке моћи Србије на постјугословенском простору, управо, ратно наслеђе са краја прошлог века, прецизније, употреба супротстављајуће конституисаних наратива о прошлости. Друге препреке односе се на често негативан имиџ Србије, који је у XXI век пренет и након завршетка ратних дејстава, као и на стигматизацију Србије од стране западних држава и недостатак конструктивног дијалога у савременим, друштвено-политичким оквирима. Саговорници из Хрватске, као државе чланице ЕУ, наводе, да на експанзију меке моћи Србије у негативном смислу утиче и њеностанак изван пуне интегрисаности у западне политичке структуре, као и економски јаз између Србије и појединих држава бивше Југославије. На путу ширења меке моћи Србије стоји и утицај других актера на међународном плану, који настоје да своју меку моћ пројектују на читавом постјугословенском простору.

Перцепција меке моћи Србије и њених домета у региону осцилира, у зависности од геополитичких токова, демографске слике државе, мете тј. објекта меке моћи, међусобних историјских несугласица, нерешених спорова из прошлости, али и дубоко укоревених предрасуда.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Матић, Петар, и Александра Мирковић Јанковић. 2022. „Мека и паметна моћ Србије као средства за решавање косовско-метохијског питања.” *Војно дело* 74 (3): 113–126. DOI: 10.5937/vojdela2203113M.
- Bubanja, Iva B. 2018. „Meka moć kao instrument za poboljšanje položaja Srbije u međunarodnom okruženju.” *Tehnika* 73 (6): 882–888. DOI: 10.5937/tehnika1806882B.
- Čalić, Mari-Žanin. 2013. *Istorija Jugoslavije u 20 veku*. Beograd: Clio.
- Keating, Elizabeth, and Zacc Ritter. 2017. “Many in Balkans still see more harm from Yugoslavia breakup.” *Gallup*, 18. May. Last accessed: 15. September 2024. <https://news.gallup.com/poll/210866/balkans-harm-yugoslavia-breakup.aspx>.
- Khanda Timilsana, Binod. 2024. “Soft Power and Small States: A Theoretical Discussion.” *Journal of Political Science* 24: 139–158. DOI: 10.3126/jps.v24i1.62860.
- Kvale, Steinar. 1996. *Interviews*. London: Sage Publications.
- Myers, Steven, and Chris Buckley. 2019. “American Basketball vs. Chinese Hardball: Guess Who Won.” *The New York Times*, 13. October 2019. Last accessed: 21. September 2024. American Basketball vs. Chinese Hardball: Guess Who Won – The New York Times.
- Naj, Džozef S. 2012. *Budućnost moći*. Beograd: Arhipelag.
- Naj, Džozef. 2006. *Kako razumevati međunarodne sukobe*. Beograd: Stubovi kulture.
- Popović, Milica. 2017. “Yugonostalgia. The meta-national memory narratives of the last pioneers.” In *Nostalgia on the Move*, eds. Mirjana Slavković and Marija Đorgović, 42–50. Belgrade: The Museum of Yugoslavia.

Velikonja, Mitja. 2024. "Lonely lost planet Yugoslavia." *Peščanik*, 11. oktobar. Poslednji pristup: 24. septembar 2024. <https://pescanik.net/lonely-lost-planet-yugoslavia/>.

Wattles, Isidora. 2009. "Intervju kao istraživačka metoda: teorijski aspekti." *Civitas* 9 (2): 201–214.

Интервјуи

Анонимна саговорница. (Хрватска), у дискусији са ауторима. Март 2024.

Анонимни саговорник 1. (Босна и Херцеговина), у дискусији са ауторима. Април 2024.

Анонимни саговорник 2. (Босна и Херцеговина), у дискусији са ауторима. Април 2024.

Вуксановић, Вук. (Србија; виши истраживач у Београдском центру за безбедносно политику и сарадник ЈСЕ ИДЕАС), у дискусији са ауторима. Март 2024.

Јовић, Дејан (Хрватска; редовни професор политикологије на Универзитету у Загребу; гостујући професор Универзитета у Београду), у дискусији са ауторима. Април 2024.

Матић, Петар. (Србија; научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд), у дискусији са ауторима. Март 2024.

Чабаркапа, Новица. (Црна Гора; студент), у дискусији са ауторима. Април 2024.

Павићевић, Владимир. (Црна Гора; доктор политичких наука), у дискусији са ауторима. Април 2024.

Marina Todorović*

Belgrade

Danica Lazović**

Institute of Social Sciences, Belgrade

THE RANGE OF SOFT POWER OF THE REPUBLIC OF SERBIA IN THE POST-YUGOSLAV AREA***

Resume

The states created after the breakup of Yugoslavia, in modern circumstances, continue to cooperate in various socio-political areas, although their mutual relations are largely shaped by a rich history and burdened by events from the end of the 20th century, which often represent an obstacle in fulfilling the full potential of cooperation and mutual influence. Regardless of the obstacles that objectively exist, it is necessary to take into account the similarities between the people of states that emerged from Yugoslavia, which significantly affect the manifestation of soft power. The research is theoretically based on Joseph Nye's concept of soft power. In the methodological sense, the research is based on the scientific method of interview. During the research process, methods of content and discourse analysis, historical methods, as well as induction and deduction methods were used. The basic research question that the authors strive to answer is: What is the perception of the soft power of the Republic of Serbia in the post-Yugoslav area? The paper offers the answer to the question What are the basic obstacles and the most prominent potentials of the soft power of the Republic of Serbia in the post-Yugoslav

---

* E-mail address: todormari@icloud.com; ORCID: /

** E-mail address: dlazovic@idn.org.rs; ORCID: 0009-0006-4211-3048.

*** The paper was created within the scope of scientific research activities financed by the Ministry of Science, Technological Development, and Innovation of the Republic of Serbia.

space? The research results indicate that the countries of the post-Yugoslav area are to a high extent susceptible to the soft power influence of Serbia, which is facilitated by the factors of mutual historical, cultural, and linguistic interconnectedness. However, the findings of the research show that in addition to the factors of mutual connection, which facilitate the influence of the soft power of the Republic of Serbia, other factors tend to weaken the possibility of the influence of Serbia's soft power. The scope of Serbia's soft power in the post-Yugoslav countries is most visible in the sphere of culture, music, films, TV series, and contemporary literature. In addition, Serbia's potential is reflected in its capacity to initiate social, political, and cultural regional initiatives, as well as reconciliation initiatives. The results indicate that Serbia is seen as a regional factor that can influence the expansion of soft power in the post-Yugoslav sphere through economic activity. The biggest obstacles to projecting Serbia's soft power relate to the war legacy from the end of the last century, opposing narratives about controversial historical events, unresolved bilateral disputes, but also prejudices associated with the negative image of Serbia at the time of the breakup of Yugoslavia.

Keywords: soft power, influence, Yugoslavia, Republic of Serbia, post-Yugoslav area

---

* Овај рад је примљен 21. октобра 2024. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. новембра 2024. године.